

Сергій Федчшин

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член Науково-консультативної ради
при Голові Верховної Ради України
(Харків, Україна)
ODCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3096-3214>
Researcher ID: AAG-3578-2021
s.a.fedchshyn@nlu.edu.ua

УДК 342.95:351.88(477)

ДИСЦИПЛІНАРНІ ПРОСТУПКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ: ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена проблемі вдосконалення законодавства України в частині регулювання дисциплінарних проступків посадових осіб дипломатичної служби. Підкреслено, що Закон України “Про дипломатичну службу” взагалі не містить статей, які були б спеціально присвячені дисциплінарній відповідальності, а питання дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби регламентуються загальними нормами законодавства про державну службу. Зокрема, як недолік відзначено те, що у Законі України “Про дипломатичну службу” відсутнє визначення спеціальних дисциплінарних проступків посадових осіб дипломатичної служби, що не узгоджується з особливостями правового статусу цього виду державних службовців, особливостями проходження дипломатичної служби та, слідом, негативно відзначається на ефективності реалізації дисциплінарної відповідальності.

Мега статті полягає у формулюванні пропозицій стосовно вдосконалення законодавства України стосовно врегулювання дисциплінарних проступків посадових осіб дипломатичної служби.

Поряд із загальними дисциплінарними проступками посадових осіб дипломатичної служби (дисциплінарні проступки державних службовців) автор запропонував виокремлювати також спеціальні – дисциплінарно-карані діяння, суб’єктом відповідальності за які є посадові особи дипломатичної служби. Враховуючи вітчизняну модель дипломатичної служби, з огляду на специфіку правового статусу посадових осіб дипломатичної служби, а також особливості проходження цього виду державної служби, виокремлено та проаналізовано такі спеціальні дисциплінарні проступки: 1) відмова посадової особи дипломатичної служби від пропозиції про участь у ротатії без поважних причин або від третьої посліпль пропозиції про участь у ротатії за наявності поважних причин, а також відмова посадової особи дипломатичної служби без поважних причин у встановлені строки виїхати до держави перебування у разі її направлення у довготермінове відрядження або повернутись в Україну у разі її відкликання із довготермінового відрядження; 2) одноразове грубе порушення посадовою особою дипломатичної служби посадових обов’язків, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією; 3) вчинення членом сім’ї посадової особи дипломатичної служби, який перебуває разом із нею у державі перебування, дій, які завдали шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією.

У висновку запропоновано доповнити Закон України “Про дипломатичну службу” новою ст. 11¹ “Дисциплінарна відповідальність посадових осіб дипломатичної служби”, а також сформульовано авторські пропозиції відносно доцільної її законодавчої редакції.

Ключові слова: державна служба; дипломатична служба; посадова особа дипломатичної служби; дисциплінарна відповідальність; дисциплінарний проступок.

Необхідною умовою ефективною реалізації дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби є належне вироблення та законодавче врегулювання їх дисциплінарних проступків. При визначенні переліку та змісту таких дисциплінарних проступків варто не лише усвідомлювати, що посадові особи дипломатичної служби є видом державних службовців, а враховувати й особливості міждержавних відносин як сфери, у якій функціонує дипломатична служба, обов'язково зважати на специфіку дипломатичної служби й особливості її проходження як в Україні, так і за кордоном. Галузеві особливості дипломатичної служби неодмінно проявляються на обов'язках посадових осіб дипломатичної служби та засобах забезпечення їх службової дисципліни, а отже, мають враховуватись при визначенні переліку дисциплінарних проступків, конструюванні їх складів і нормативному закріпленні. При цьому на окрему увагу заслуговують ті дисциплінарні проступки, суб'єктами яких можуть бути виключно посадові особи дипломатичної служби.

Проблематиці дисциплінарної відповідальності державних службовців присвячено значну кількість праць вітчизняних учених-адміністративістів (Ю. Битяка, Л. Білої-Тіунової, Т. Кагановської, І. Картузової, С. Ківалова, Т. Коломоєць, В. Колпакова, Л. Корнути, Р. Миронюка, О. Новак, Н. Панової, Н. Янюк та ін.). Науковці аналізували сутність та ознаки дисциплінарної відповідальності державних службовців, проблеми її правового регулювання, види дисциплінарних проступків державних службовців та їх складів, дисциплінарні стягнення, дисциплінарне провадження щодо державних службовців та ін. Проблеми дисциплінарної відповідальності такого спеціалізованого виду державних службовців, як посадові особи дипломатичної служби, були предметом аналізу досить обмеженої кількості наукових праць (Н. Вапнярчук, Л. Заболотної, О. Сторожука та ін.). Проблеми доцільності виокремлення спеціальних дисциплінарних проступків посадових осіб дипломатичної служби, аналізу їх складів є такими, що практично не досліджувались.

МЕТА дослідження полягає у формулюванні пропозицій стосовно вдосконалення законодавства України у частині врегулювання дисциплінарних проступків посадових осіб дипломатичної служби.

Дисциплінарні проступки посадових осіб дипломатичної служби України: сучасний стан законодавчого регулювання

Дисциплінарна відповідальність є видом юридичної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби, до якої вони можуть бути притягнуті на підставі вчинення дисциплінарного проступку. Відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону України "Про державну службу" дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія або бездіяльність чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення¹. З-поміж ознак дисциплінарного проступку можна

¹ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>> (дата звернення: 22.09.2023).

виділити такі: а) таким проступком є діяння – вчинок особи, що отримав зовнішній вияв, її активна (дія) або пасивна (бездіяльність) поведінка; б) протиправність – відповідні дія або бездіяльність, заборонені законодавством; в) винність – усвідомлений і вольовий характер відповідних дій чи бездіяльності, наявність психічного ставлення особи до них (а у випадках, визначених законом, і до наслідків таких дій чи бездіяльності), що може мати форму умислу або необережності; г) дисциплінарна караність – дисциплінарним проступком визнається лише те протиправне та винне діяння, за яке законодавством України передбачено застосування дисциплінарного стягнення. Дисциплінарний проступок, як і інші види правопорушень, має свій склад, встановлення якого є необхідним для вирішення питання щодо притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона)².

Особливістю сучасного стану законодавчого регулювання дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби є те, що Закон України “Про дипломатичну службу”³ взагалі не містить положень (статей), які були б спеціально присвячені дисциплінарній відповідальності. Головним чином, питання дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби регулюються загальними нормами Закону України “Про державну службу” та деяких інших актів законодавства про державну службу. Безпосередньо це стосується і переліку дисциплінарних проступків, що передбачені у ч. 2 ст. 65 Закону України “Про державну службу” та суб'єктами відповідальності яких є державні службовці, зокрема й посадові особи дипломатичної служби (загальні дисциплінарні проступки посадових осіб дипломатичної служби). Слідуює, що диференціації підстав дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби на разі не існує. У Законі України “Про дипломатичну службу” відсутні спеціальні дисциплінарні проступки посадових осіб дипломатичної служби, що не враховує специфіки дипломатичної служби, не узгоджується із особливостями правового статусу цього виду державних службовців (зокрема, їх спеціальними обов'язками) та загалом негативно відзначається на ефективності реалізації їх дисциплінарної відповідальності – одного із базових засобів забезпечення службової дисципліни.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про використання державами різних підходів до врегулювання підстав дисциплінарної відповідальності персоналу дипломатичної служби. Такі підходи різняться залежно від низки чинників і значною мірою зумовлюються національною моделлю співвідношення державної (цивільної, публічної) та дипломатичної служби (від повного відокремлення дипломатичної служби до визначення її видом державної (цивільної, публічної) служби), що, своєю чергою, відзначається на мірі диференціації правового регулювання організації дипломатичної служби, порядку її проходження, статусу персоналу тощо. При цьому у законодавстві низки інозем-

² Т. Аніщенко, *Дисциплінарна відповідальність державного службовця: від теорії дисциплінарно-деліктного права до особливостей застосування* (Гельветика 2023) 56; С. Ківалов, Л. Біла-Тіунова, Л. Корнута, *Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: питання теорії і правового регулювання* (Фенікс 2013) 244.

³ Про дипломатичну службу: Закон України від 7 червня 2018 р. № 2449-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>> (дата звернення: 22.09.2023).

них держав визначаються спеціальні дисциплінарні проступки, суб'єктами відповідальності яких є лише персонал дипломатичної служби. Наприклад, у Законі Республіки Молдова “Про дипломатичну службу” закріплено такий проступок, як ‘вчинення протиправних діянь або розголошення інформації, що шкодить національним інтересам Республіки Молдова або завдає шкоду іміджу Республіки Молдова або її відносинам з іншими державами або міжнародними міжурядовими організаціями’ (ст. 24)⁴. Законом Республіки Казахстан “Про дипломатичну службу Республіки Казахстан” передбачено такий дисциплінарний проступок персоналу, як ‘відмова виїхати на роботу до закордонної установи без поважних причин’ (ст. 15)⁵.

Досить деталізованим є перелік дисциплінарних проступків службовців Закордонної служби США. Такі проступки поділяються на групи, як-то порушення у відносинах із громадськістю, порушення правил безпеки, порушення стосовно працевлаштування поза службою та конфлікту інтересів, порушення у сфері політичної активності, порушення поведінки на службі та поза нею та ін. До прикладу, це такі проступки, як порушення правил щодо отримання подарунків і нагород від іноземних урядів, порушення безпекових вимог при контактах з окремими іноземцями, несанкціонований продаж майна під час проходження служби за кордоном, неналежна поведінка, включаючи аморальну, непристойну, неетичну, ганебну поведінку та ін. У “Керівництві із закордонних справ” Державного департаменту США (3 FAM – “Personnel”, Section 3 FAM 4370 “List of Offenses Subject to Disciplinary Action – Foreign Service”) роз’яснюються особливості дисциплінарної відповідальності персоналу Закордонної служби США та окремо звертається увага на необхідність належної поведінки працівників, які проходять службу за кордоном:

через унікальність Закордонної служби вважається, що ті працівники, які проходять службу за кордоном, перебувають на службі 24 години на добу, 7 днів на тиждень, та повинні дотримуватися особливо високих стандартів поведінки у робочий і поза-робочий час, а також під час перебування у відпустці або у відрядженні⁶.

Враховуючи особливості вітчизняної моделі дипломатичної служби, що визнається видом державної служби, та з огляду на специфіку правового статусу посадових осіб дипломатичної служби, вважаємо за доцільне доповнити перелік їх загальних дисциплінарних проступків (державних службовців) такими спеціальними проступками: 1) відмова посадової особи дипломатичної служби від пропозиції про участь у ротатії без поважних причин або від третьої посліпль пропозиції про участь у ротатії за наявності поважних причин, а також відмова посадової особи дипломатичної служби без поважних причин у встановлені строки виїхати до держави перебування у разі її направлення у довготермінове відрядження або повернутись в Україну у разі її відкликання із довготермінового відрядження; 2) одноразове грубе порушення

⁴ О дипломатической службе: Закон Республики Молдова от 27 декабря 2001 г. № 761-XV <<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312873&lang=2>> (дата звернення: 22.09.2023).

⁵ О дипломатической службе Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 7 марта 2002 г. № 299 <http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1029703> (дата звернення: 22.09.2023).

⁶ The Foreign Affairs Manual (FAM). U.S. Department of State <<https://fam.state.gov/fam/03fam/03fam4370.html>> (accessed: 22.09.2023).

посадовою особою дипломатичної служби посадових обов'язків, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією; 3) вчинення членом сім'ї посадової особи дипломатичної служби, який перебуває разом із нею у державі перебування, дій, які завдали шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією. Проаналізуємо запропоновані дисциплінарні проступки детальніше.

Відмова від участі у ротації, направлення у довготермінове відрядження або повернення з нього як дисциплінарний проступок посадової особи дипломатичної служби

Ротація є плановим заміщенням посад дипломатичної служби в органах дипломатичної служби посадовими особами дипломатичної служби. Ротація становить невід'ємну складову кар'єри посадових осіб дипломатичної служби. У статті 17 Закону України “Про дипломатичну службу” передбачено, що посадові особи дипломатичної служби підлягають ротації і направляються у довготермінове відрядження з урахуванням рівня їхньої професійної компетентності, службової необхідності. При цьому йдеться про так звану “імперативну” ротацію, адже законодавчо закріплюється, що участь посадових осіб дипломатичної служби у ротації є обов'язковою умовою проходження ними дипломатичної служби. За наявності поважних причин посадова особа дипломатичної служби, яка згідно із законами “Про дипломатичну службу” або “Про державну службу” обіймає посаду категорії “Б”, має право відмовитися від двох послідовних пропозицій суб'єкта призначення про участь у ротації, а посадова особа дипломатичної служби, яка обіймає відповідну посаду категорії “В”, – від однієї такої пропозиції⁷.

Запровадження “імперативної” ротації є позитивним кроком у підвищенні професіоналізму посадових осіб дипломатичної служби. Планова зміна посад в Україні та за кордоном є запорукою професійного зростання та набуття практичного досвіду, поглиблення знань, умінь і навичок у сфері дипломатичної діяльності, вдосконалення володіння іноземними мовами тощо. Не випадково у дипломатичних службах низки держав світу проходження дипломатом служби за кордоном визначається як обов'язкова умова для просування по службі. Як свого часу наголошував Державний секретар Міністерства закордонних справ України (далі – МЗС) А. Заяць, ‘дипломат не є повноцінним дипломатом, якщо він не працює за кордоном. Також він не є повноцінним дипломатом, якщо не працює у центральному апараті: він втрачає зв'язок з Батьківщиною, реаліями України’. Обов'язкова ротація надає можливість ‘збалансувати професійну якість’ працівників за кордоном та в апараті МЗС⁸.

Відмова посадовою особою дипломатичної служби від участі у ротації, безумовно, має розглядатись як окремий дисциплінарний проступок. Об'єктивна сторона цього проступку полягає у відмові від пропозицій про участь

⁷ Про дипломатичну службу (н 3).

⁸ ‘Державний секретар МЗС України Андрій Заяць про проблеми та реформи у зовнішньополітичному відомстві’ (19.12.2018) <https://zn.ua/ukr/international/diplomatichna-sluzhba-ukrayini-versiya-2018-297341_.html> (дата звернення: 22.09.2023).

у ротації, що може мати форму: а) дії – подання посадовою особою дипломатичної служби Державному секретареві МЗС у встановлені строки заяви про відмову від пропозиції про участь у ротації; б) бездіяльності – ненадання посадовою особою Державному секретареві МЗС відповіді на пропозицію про участь у ротації. План ротації затверджується у порядку, визначеному МЗС. Якщо у Плані ротації залишилися посади, на які не визначено кандидатів, служба управління персоналом МЗС вносить рекомендації Державному секретареві МЗС щодо можливості заповнення таких посад посадовими особами з урахуванням вимог ч. 2 ст. 18 Закону “Про дипломатичну службу”. За результатами розгляду таких рекомендацій Державний секретар МЗС вносить відповідні пропозиції посадовій особі дипломатичної служби. Остання має у 10-денний строк повідомити про свою згоду або відмову від внесеної пропозиції. У разі відмови або ненадання позиції особа вважається такою, що відмовилася від участі у ротації. Наступна така пропозиція вноситься посадовій особі у рамках Плану ротації на той самий рік⁹.

Відмова від пропозицій про участь у ротації як дисциплінарний проступок пов’язується із характером причин такої відмови та їх кількістю. Зазвичай категорію “поважні причини” відносять до оціночних понять, а їх наявність або відсутність установлюється уповноваженими на те особами. Проте у контексті питання, що розглядається, поважні причини є визначеними. Відповідно до ст. 17 Закону України “Про дипломатичну службу” поважними причинами для відмови від участі у ротації є: а) відпустка у зв’язку з вагітністю та пологами; б) відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; в) хвороба члена сім’ї працівника дипломатичної служби, який потребує стороннього догляду.

Дисциплінарний проступок вважається вчиненим у разі: 1) відмови від пропозиції про участь у ротації без поважних причин – одноразово; 2) відмови з поважних причин від встановленої законом кількості пропозицій про участь у ротації, які надходять поспіль. На наше переконання, диференціація кількості відмов від участі у ротації з поважних причин залежно від категорії посади (“Б” або “В”) є недоцільною. Пропонуємо вважати дисциплінарно-караною відмову від третьої поспіль пропозиції про участь у ротації для всіх посадових осіб дипломатичної служби, які відповідно до законодавства України підлягають ротації.

Своєю чергою, заслуговують на увагу ситуації, за яких посадова особа дипломатичної служби, вже будучи включеною до Плану ротації, відмовляється без поважних причин від виїзду або не виїжджає до визначеної держави перебування (від направлення у довготермінове відрядження) у встановлені строки. Можливою є і зворотна ситуація – коли посадова особа дипломатичної служби відмовляється без поважних причин повернутись із відповідної держави перебування у встановлені строки в Україну у разі відкликання із довготермінового відрядження. Наведена поведінка як у першому, так і в другому випадку є протиправною, але не охоплюється складом дисциплінарного проступку (відмова від пропозиції про участь у ротації без

⁹ Про затвердження Порядку ротації посадових осіб дипломатичної служби в органах дипломатичної служби: наказ Міністерства закордонних справ України від 18 жовтня 2018 р. № 427 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1274-18#Text>> (дата звернення: 22.09.2023).

поважних причин або відмова за наявності поважних причин від третьої пропозиції про участь у ротації).

Основна відмінність між такими діями полягає у статусі посадової особи дипломатичної служби: 1) у випадку відмови від пропозиції про участь у ротації – суб'єктом дисциплінарного проступку є посадова особа дипломатичної служби, яка ще не включена до Плану ротації і якій надходить така пропозиція від Державного секретаря МЗС (для заміщення посад у закордонних дипломатичних установах, на які не було відібрано кандидатів, не подано заяв від бажаючих); 2) у випадку відмови від виїзду у довготермінове відрядження у встановлені строки – суб'єктом може бути виключно та посадова особа дипломатичної служби, яка вже включена до Плану ротації. У цьому випадку посадова особа або подавала заяву на участь у ротації і на конкурсних засадах була відібрана для заміщення посади в закордонних дипломатичних установах або була включена до Плану ротації за пропозицією Державного секретаря МЗС.

Чинне законодавство у частині регулювання відмови від направлення у довготермінове відрядження (повернення з відрядження) містить прогалини. Окремі норми, які регулюють такі відносини, все ж містяться у Порядку ротації посадових осіб дипломатичної служби в органах дипломатичної служби. Передбачено, що про відмову від направлення у довготермінове відрядження відповідно до Плану ротації у випадках, передбачених ч. 2 ст. 17 Закону України “Про дипломатичну службу”, посадова особа подає вмотивовану письмову заяву на ім'я Державного секретаря МЗС до служби управління персоналом МЗС, а у випадку, передбаченому абз. 3 п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України “Про дипломатичну службу” (хвороба члена сім'ї працівника дипломатичної служби, який потребує стороннього догляду), – також підтвердні документи. Отже, законодавство допускає відмову від направлення у довготермінове відрядження на умовах та виключно з поважних причин, що передбачені у ст. 17 Закону України “Про дипломатичну службу”. Проте чітко неврегульованим залишається питання щодо юридичних наслідків відмови без поважних причин від направлення у довготермінове відрядження (як і повернення з довготермінового відрядження). Вважаємо, що такі дії мають бути визнані протиправними та дисциплінарно-караними.

*Поведінка посадової особи дипломатичної служби або члена її сім'ї,
що завдала шкоди іміджу України за кордоном або розвитку її відносин
з іноземною державою чи міжнародною організацією:
формалізація дисциплінарних проступків*

Діяльністю посадових осіб дипломатичної служби є діяльністю представників держави, яка тим чи іншим чином впливає на її імідж (як усередині держави, так і за її межами). Сприяння утвердженню міжнародного авторитету України, піднесенню у світі її іміджу як надійного і передбачуваного партнера є одним з основних завдань органів дипломатичної служби України (ст. 6 Закону України “Про дипломатичну службу”). Крім того, розвиток відносин з іноземними державами та міжнародними організаціями є основою дипломатичної діяльності, завданням, яке безпосередньо покладається

на органи дипломатичної служби, а відповідно позначається на посадових обов'язках посадових осіб, які проходять у них службу (наприклад, у Департаменті міжнародних організацій МЗС, закордонних дипломатичних установах тощо).

Безпосередньо Законом України “Про дипломатичну службу” на посадових осіб дипломатичної служби під час проходження ними служби в закордонних дипломатичних установах покладається спеціальний обов'язок – поважати закони, правила і традиції держави перебування, гідно представляти Україну (ч. 2 ст. 11). Встановлення такого обов'язку є цілком обґрунтованим та зумовлюється особливим становищем посадових осіб дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах як представників держави, а також міжнародно-правовим регулюванням їхнього статусу¹⁰. Так, у ст. 41 Віденської конвенції про дипломатичні зносини¹¹ передбачено, що співробітники дипломатичних установ зобов'язані поважати закони держави перебування, не втручатись у її внутрішні справи. Аналогічні приписи містяться у Віденській конвенції про консульські зносини (ст. 55) та Віденській конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру (ст. 77).

У зв'язку із наведеним пропонуємо закріпити спеціальний дисциплінарний проступок посадових осіб дипломатичної служби такого змісту: “одноразове грубе порушення посадовою особою дипломатичної служби посадових обов'язків, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією”. Об'єктивна сторона наведеного проступку представлена діянням, шкідливими наслідками та причинно-наслідковим зв'язком між ними. Діяння має форму “одноразового грубого порушення посадових обов'язків”. Іншими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони є: 1) шкідливі наслідки – завдання шкоди як мінімум одному з таких об'єктів: а) імідж України за кордоном; б) розвиток відносин України з іноземною державою; в) розвиток відносин України з міжнародною організацією; 2) причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням посадової особи дипломатичної служби (грубим порушенням посадових обов'язків) і шкідливими наслідками (шкодою іміджу України за кордоном або розвитку відносин України з певною державою чи міжнародною організацією).

Зміст дисциплінарного проступку передбачає низку оціночних категорій: а) “грубість” як характеристика порушення посадових обов'язків – протиправного діяння; б) шкідливі наслідки, у змісті яких – оціночні величини (шкода іміджу України, шкода відносинам з іноземною державою, міжнародною організацією); в) причинно-наслідковий зв'язок, встановлення наявності (відсутності) якого також неможливе поза розсудом і суб'єктивними оцінками. З огляду на наведене, з метою запобігання порушенню прав посадових осіб дипломатичної служби та недопущення необґрунтованого притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, необхідним є офіційне роз'яснення складу наведеного дисциплінарного проступку, повне й об'єк-

¹⁰ Дисциплінарно-деліктне право України (Коломоєць Т, Колпакова В ред, Ін Юре 2016) 128–9.

¹¹ Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961 <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf> (accessed: 22.09.2023).

тивне з'ясування обставин кожної справи дисциплінарною комісією із розгляду дисциплінарних справ, а також забезпечення гарантій прав посадових осіб під час дисциплінарного провадження.

Водночас посадові особи дипломатичної служби можуть перебувати у довготерміновому відрядженні в іноземній державі разом із членами своєї сім'ї, поведінка яких здатна як зміцнювати імідж України та розвиток відносин з іноземною державою (міжнародною організацією), так і завдавати їм шкоди. Під “членом сім'ї працівника дипломатичної служби” розуміється ‘інший з подружжя, їхні діти, діти працівника дипломатичної служби або іншого з подружжя, а також повнолітні діти та батьки, над якими згідно із законодавством України встановлено опіку або піклування такого працівника чи іншого з подружжя’ (ст. 2 Закону України “Про дипломатичну службу”)¹². Так звана “проблема дипломатичних родин” має довгу історію, їй присвячено чимало досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Особливістю є те, що дружина або інші члени сім'ї дипломата також сприймаються як “обличчя” держави акредитації, а їхня поведінка стає предметом пильної уваги у місцевому середовищі держави перебування, часто зафарбовується у політичні тони та отримує певний резонанс.

Члени сім'ї, перебуваючи разом із посадовою особою дипломатичної служби за кордоном, іноді можуть демонструвати неналежну (а той ганебну, протиправну) поведінку, яка також спричиняє негативні наслідки для іміджу держави, розвитку її міжнародних відносин, стає підставою дострокового відкликання дипломата з довготермінового відрядження. Неналежна поведінка членів сім'ї може зумовлюватись низкою чинників як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру, пов'язуватись із проблемами, з якими родина посадової особи дипломатичної служби стикається, перебуваючи за кордоном (психологічні складнощі адаптації до місцевого середовища, недостатнє усвідомлення членами сім'ї специфіки дипломатичної професії, незнання законодавства держави перебування, релігійних правил, культури, народних традицій, звичаїв та ін.).

У зв'язку з наведеним пропонуємо законодавчо закріпити спеціальний обов'язок посадової особи дипломатичної служби під час проходження дипломатичної служби в закордонних дипломатичних установах України – “забезпечити повагу членами сім'ї, які перебувають разом із ними у державі перебування, законів, правил і традицій держави перебування, гідну поведінку у державі перебування”. При цьому окремим складом дисциплінарного проступку має вважатись таке невиконання цього обов'язку, що проявилось у вчиненні членом сім'ї, який перебуває разом із посадовою особою дипломатичної служби у державі перебування, дій, які завдали шкоди іміджу України за кордоном або розвитку її відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що дисциплінарні проступки посадових осіб дипломатичної служби доцільно поділяти на загальні (характерні для всіх державних службовців) та спеціальні – суб'єктами відповідальності за які можуть бути лише посадові особи дипломатичної служби. Подальше

¹² Про дипломатичну службу (н 3).

вдосконалення дисциплінарної відповідальності посадових осіб дипломатичної служби поряд з іншим потребує нормативного закріплення їх спеціальних дисциплінарних проступків. Перелік таких проступків має зумовлюватись та узгоджуватись зі спеціальними обов'язками посадових осіб дипломатичної служби, враховувати особливості проходження служби в закордонних дипломатичних установах України. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити Закон України "Про дипломатичну службу" ст. 11¹ "Дисциплінарна відповідальність посадових осіб дипломатичної служби" та викласти її у такій редакції:

"1. Посадова особа дипломатичної служби несе дисциплінарну відповідальність з підстав, передбачених Законом України "Про державну службу", а також у разі:

1) її відмови від пропозиції про участь у ротації без поважних причин або від третьої посліп пропозиції про участь у ротації за наявності поважних причин, а також відмови без поважних причин у встановлені строки виїхати до держави перебування у разі її направлення у довготермінове відрядження або повернутись в Україну у разі її відкликання із довготермінового відрядження;

2) одноразового грубого порушення нею посадових обов'язків, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією;

3) вчинення членом сім'ї посадової особи дипломатичної служби, який перебуває разом із нею у державі перебування, дій, які завдали шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною організацією.

2. У разі допущення посадовою особою дипломатичної служби дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої цієї статті, суб'єкт призначення або Державний секретар Міністерства закордонних справ України може попередити таку посадову особу про неповну службу відповідність.

У разі допущення посадовою особою дипломатичної служби дисциплінарного проступку, передбаченого пунктами 1–2 частини першої цієї статті, суб'єкт призначення або Державний секретар Міністерства закордонних справ України може звільнити таку посадову особу з дипломатичної служби."

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Anishchenko T, *Dystsyplinarna vidpovidalnist derzhavnoho sluzhbovtzia: vid teorii dystsyplinarno-deliktneho prava do osoblyvostei zastosuvannia* (Helvetica 2023) (in Ukrainian).
2. Kivalov S, Bila-Tiunova L, Kornuta L, *Dystsyplinarna vidpovidalnist derzhavnoho sluzhbovtzia: pytannia teorii i pravovoho rehuliuвання* (Feniks 2013) (in Ukrainian).

Edited books

3. Kolomoiets T, Kolpakov V (red), *Dystsyplinarno-deliktne pravo Ukrainy* (In Yure 2016) (in Ukrainian).

Websites

4. 'Derzhavnyi sekretar MZS Ukrainy Andrii Zaiats pro problemy ta reformy u zovnish-nopolitychnomu vidomstvi' (19.12.2018) <https://zn.ua/ukr/international/diplomatichna-sluzhba-ukrayini-versiya-2018-297341_.html> (accessed: 22.09.2023) (in Ukrainian).

Serhii Fedchyshyn

DISCIPLINARY OFFENSES OF OFFICIALS OF THE DIPLOMATIC SERVICE:
PROPOSALS FOR IMPROVING THE LEGISLATION OF UKRAINE

ABSTRACT. The article is devoted to the problem of improving the legislation of Ukraine in terms of regulating disciplinary offenses of officials of the diplomatic service. It is emphasized that the Law of Ukraine "On the Diplomatic Service" does not contain any articles specifically devoted to disciplinary responsibility, and the issues of disciplinary responsibility of officials of the diplomatic service are regulated by the general norms of the legislation on the civil service. In particular, the fact that the Law "On Diplomatic Service" lacks regulation of special disciplinary offenses of the diplomatic service officials is noted as a drawback, which is inconsistent with the specifics of the legal status of this type of civil servant, the specifics of the diplomatic service performing, and, consequently, has a negative impact on the effectiveness of implementation of disciplinary responsibility.

The author set himself the goal of making proposals for improving the legislation of Ukraine on the settlement of disciplinary offenses by officials of the diplomatic service of Ukraine.

Along with the general disciplinary offenses of officials of the diplomatic service (disciplinary offenses of civil servants), the author proposed to define also special offenses – disciplinary-punishable acts, for which the officials of the diplomatic service are the subject of responsibility. Taking into account the domestic model of the diplomatic service, taking into account the specifics of the legal status of officials of the diplomatic service, as well as the specifics of this type of public service, the following special disciplinary offenses were distinguished and analyzed: 1) refusal of an official of the diplomatic service to participate in the rotation without valid reasons or from the third consecutive offer to participate in the rotation in the presence of good reasons, as well as the refusal of an official of the diplomatic service without valid reasons to leave the Ukraine within the established time frame in the case of her being sent on a long-term business trip or to return to Ukraine in the case of her recall from a long-term business trip; 2) a one-time gross violation of official duties by an official of the diplomatic service, which caused damage to the image of Ukraine abroad or the development of relations with the relevant state or international organization; 3) a family member of a diplomatic service official, who is with her in the host state, commits actions that harmed the image of Ukraine abroad or the development of relations with the relevant state or international organization.

In the conclusion, it is proposed to supplement the Law of Ukraine "On the Diplomatic Service" with a new Article 11¹ "Disciplinary responsibility of officials of the diplomatic service", as well as formulate the author's suggestions regarding its appropriate legislative version.

KEYWORDS: public service; diplomatic service; an official of the diplomatic service; disciplinary responsibility; disciplinary offense.